

Проблема України в концептуально не правильних підходах щодо поводження з відходами

Подолання Україною екологічної кризи, участь у загальноєвропейських та світових проектах, що ставлять високі вимоги до охорони довкілля, змушує посилити увагу щодо вирішення проблем навколишнього середовища і, зокрема, щодо одного із головних чинників негативного впливу на нього, – відходів.

Протягом останнього часу в Україні набуває дедалі більшої актуальності проблема утилізації твердих побутових відходів. Так, проектом "Національної стратегії поводження з відходами для України" (далі -- проект), який розглядається як "робоча версія" вектора реформування законодавства, а саме розділом II "Стратегічні цілі, принципи та задачі", запропоновано, зокрема, такі два базові основні принципи (вектори) розвитку законодавства в напрямі поводження з відходами:

1. "Забруднювач платить".
2. "Користувач платить".

Зазначені підходи ґрунтуються на тому, що особа, яка забруднює навколишнє середовище та скидає відходи або ж замовляє утилізацію відходів, повинна компенсувати всі витрати суспільству (оплатити вартість послуг з утилізації). Однак є підстави вважати таку постановку (формулювання) принципів принципово неправильними. Великим відкриттям для більшості виявляється проста істина: відходи -- це майно (ресурси, активи), придбане власником. Так, коли людина купує, приміром, ковбасу, то, виступаючи як споживач, має емоційно та практично забарвлений інтерес придбати продукт у гідній упаковці. Це має не тільки емоційну складову придбання товару в гарній обкладинці, але має і практичну мету -- сучасна упаковка забезпечує збереження товару та його захист від дії природних чинників псування, зручність зберігання, транспортування, використання. Тобто людина платить умовну кількість грошей за упаковку, яка має ціннісний вираз короткий час, доки основний товар не спожито, після чого упаковка переходить у категорію "побутові відходи" та спрямовується до сміттевого кошика.

Тверді побутові відходи захоронюються на сміттєзвалищах, а не повторно використовуються, переробляються, компостуються. В Україні 95,3 % твердих побутових відходів захоронюється на сміттєзвалищах. Серед усіх населених пунктів лише 1,9 % охоплено сортуванням відходів.

Звернемо увагу на сьогоднішній день. Україну ледь не щодня лихоманить тема "львівського сміття". На полігоні побутових відходів загинули люди, полігон охоплений полум'ям (відходи калорійні та виділяють величезну кількість газів, є надзвичайно енергоємними), Львівська область у стані екологічної катастрофи, ніхто не знає, що робити з побутовими відходами зі Львова та околиць, керівництво міста не знайшло іншого виходу, ніж пресувати вміст сховища в трейлери (вантажні автомобілі, іноді призначені і для перевезення харчових продуктів) та розвозити відходи по всій Україні, "домовляючись" з віддаленими полігонами про захоронення та утилізацію... Повторимось -- енергоємне та корисне майно "не знають, де діти". У 2023 році в Україні захоронено на 1,2 % більше побутових відходів у порівнянні з 2022 роком. В Україні відбувається збільшення обсягів утворення відходів та захоронення їх на сміттєзвалищах, які у більшості не відповідають вимогам екологічної безпеки. Їх налічується близько 5,5 тис. санкціонованих, і не санкціонованих станом на 2023 рік – 27 тис. Несанкціоновані сміттєзвалища за даними Мінрегіону у 2023 році були ліквідовані.

В Україні є тенденція до збільшення захоронення побутових відходів, а не впровадження повторного використання, перероблення, компостування, як це відбувається в країнах ЄС. Але ситуація в регіонах відрізняється. До прикладу, у Волинській і Луганській областях найменша частка населених пунктів охоплена збором ТПВ. В той час, як у Вінницькій області роздільно сортується мокра і суха фракції відходів. У Донецькій і Вінницькій областях на сміттєзвалищах збирається метан, спалюється та виробляється електроенергія для населення. Відпрацьовані люмінесцентні лампи, відпрацьовані батарейки, медичні відходи, непридатні і заборонені до використання пестициди, WEEE – відсутність системи збору та екологічно безпечних технологій з переробки.

На жаль задокументована кількість ліцензованих підприємств щодо поводження з небезпечними відходами не відповідає їхній фактичній спроможності. Близько 300 ліцензіатів за попередні роки отримали ліцензії на поводження з небезпечними відходами до 2016 року. Більшість ліцензіатів не має технологій з перероблення небезпечних відходів, але мають ліцензії. Ліцензіати збирають небезпечні відходи, маючи ліцензії, але не маючи відповідних технологій, викидають їх у лісопосадки, придорожні смуги, сміттєзвалища.

В Україні проблемою є надмірне та безконтрольне використання пестицидів, в тому числі тих, які заборонені в Європі, що завдає нищівної шкоди довкіллю та здоров'ю людей. Державні органи не здійснюють контролю за внесенням пестицидів, за рівнями забруднення, не відслідковують, які пестициди і в якій кількості вносяться. Відсутні атестовані лабораторії у державних органах, які могли б контролювати вміст пестицидів у воді, ґрунтах, повітрі. Для концептуальних змін підходів до поводження з відходами необхідна зміна національної політики у цій сфері. І саме з цією метою розроблена Національна стратегія поводження з відходами, фінальна версія якої була оприлюднена у липні 2020 року. Дана стратегія є своєрідним проривом у цій сфері. Стратегією передбачається надання переваги європейським підходам до поводження з відходами у такій пріоритетності: запобігання утворенню, підготовка до повторного використання, перероблення, утилізація (відновлення енергії), видалення. Кінцева версія стратегії ще не затверджена і тривають консультації з громадськістю. Дуже важливим кроком є прийняття рамкового закону про відходи, який встановлюватиме основні вимоги та підходи до поводження з відходами. Такий законопроект зареєстрований у ВРУ, але потребує суттєвого доопрацювання. Системні зміни у сфері поводження з відходами не

можливі без зміни свідомості людей. Важливо не лише на законодавчому рівні врегулювати питання поводження з відходами, але проводити інформаційну кампанію для підвищення екологічної свідомості населення.

Найбільшої гостроти набула проблема твердих побутових відходів (ТПВ), пов'язана, насамперед, з їх збиранням, сортуванням, знешкодженням та утилізацією. На даний час в області існує унітарна система збирання відходів, при якій всі побутові відходи збираються в одну ємність. Ситуацію ускладнює відсутність ефективної системи збору та формування окремих видів відходів як вторинної сировини.

Розрив між прогресуючим накопиченням відходів і заходами, спрямованими на запобігання їх утворенню, утилізацію, знешкодження та видалення, зумовлює необхідність подальшого удосконалення нормативно-методичної та техніко-економічної системи поводження з відходами.

Список використаних джерел

1. Нонік Л.Ю., Пацева І.Г., Пічкур Т.В. Розроблення стратегії управління відходами руйнацій в умовах воєнного стану. Екологічна безпека та технології захисту довкілля №4. 2023. с. 40-47.

2. ПАЦЕВА І., НОНІК Л. (2023). Рециклінг відходів руйнації - крок до зменшення ризиків воєнного екоциду. Проблеми хімії та сталого розвитку, 2023. №3. с. 73–81.

3. Нонік Л., Пацева І., Циганенко-Дзюбенко І., Медвідь О., Дасевич І. (2023). Визначення екологічних пріоритетів управління відходами (на прикладі полігону ТПВ м. Житомир). Проблеми хімії та сталого розвитку, 1, 18–26 <https://doi.org/10.32782/pcsd-2023-1-3>

4. Коцюба І.Г., А.Ф. Щербатюк, Т.Б. Годовська Прогнозування обсягів утворення твердих побутових відходів в місті Житомирі. Вісник національного технічного університету «ХПІ». Серія: механіко-технологічні системи та комплекси. Харків, 2016 року. Вип. № 7. С. 95–100.

5. Коцюба І. Г. Прогнозування сезонного морфологічного складу твердих побутових відходів м. Житомира. Вісник Приазовського державного технічного університету: Збірник наукових праць. Серія: Технічні науки. Маріуполь, 2016. Вип. 33. С. 213–222.

6. Коцюба І.Г., Лефтер Ю.О., Нонік Л.Ю., Сльнікова Т.О., Герасимчук О.Л. Аналіз сучасного досвіду та напрямів вирішення проблем управління твердими комунальними відходами. Екологічні науки: науково-практичний журнал. К.: Видавничий дім «Гельветика», 2021. № 6(39). С. 166-170. DOI <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2021.eco.6-39.28>

1. Науково-теоретичне обґрунтування накопичення твердих побутових відходів Житомирщини / І.Коцюба, С.Лико, В.Луцянова, Ю.Анпілова. Збірник наукових праць: Екологічна безпека та природокористування. № 4 (36). 2020. С. 56-65.

2. Пацева І.Г., Валерко Р.А., Пацев І.С., Палій О.В. Особливості логістичних процесів транспортування комунальних відходів та відходів руйнації. Екологічні науки. 2023. Вип. 5 (50). с.187-192. <https://doi.org/10.32846/2306-9716/2023.eco.5-50.27> Kotsiuba I., Herasymchuk O., Shamrai V., Lukianova V., Anpilova Y., Rybak O., Lefter I. A Strategic Analysis of the Prerequisites for the Implementation of Waste Management at the Regional Level. Ecological Engineering & Environmental Technology. 2023. Vol. 24(1). P. 55-66.

3. Khrutba V., Anpilova Y, Lukianova V., Kotsiuba I., Kriukovska L., Spasichenko O. (2021). Evaluation of the Impact on the Environment at Building and Reconstruction of Motorways Using the System Analysis Method. Environmental Research. Engineering and Management (EREM). Vol. 77, No. 2, 2021. - PP.85-95. (Scopus) Khrutba V., Morozova T., Kotsiuba I., Shamrai V. Simulation Modeling for Predicting the Formation of Municipal Waste. In: Shkarlet S., Morozov A., Palagin A. (eds) Mathematical Modeling and Simulation of Systems (MODS'2020). MODS 2020. Advances in Intelligent Systems and Computing, vol 1265. Springer, Cham. 2021. P. 24–35. https://doi.org/10.1007/978-3-030-58124-4_3

Коцюба І.Г., А.В. Льченко. Використання програмного забезпечення з метою оптимізації системи поводження з твердими побутовими відходами міста Житомира. Екологічна безпека : наук. журн. Кременчук, 2011. Вип. № 1/2011 (11). С. 13-16.